

Turkish Studies Language and Literature

Volume 14 Issue 3, 2019, p. 1345-1357

DOI: 10.29228/TurkishStudies.30167

ISSN: 2667-5641

Skopje/MACEDONIA-Ankara/TURKEY

INTERNATIONAL
BALKAN
UNIVERSITY

EXCELLENCE FOR THE FUTURE
IBU.EDU.MK

Research Article / Araştırma Makalesi

Article Info/Makale Bilgisi

✍ Received/Geliş: 06.08.2019

✓ Accepted/Kabul: 15.09.2019

📅 Report Dates/Rapor Tarihleri: Referee 1 (03.09.2019)-Referee 2 (12.08.2019)

This article was checked by iThenticate.

YABANCI DİL OLARAK TÜRKÇE DERS KİTAPLARINDA SOMUT OLMAYAN KÜLTÜREL MİRAS UNSURLARININ İNCELENMESİ*

Gürkan MORALI** - Galip ÖNER***

ÖZ

Türkçenin tarihi geçmişi incelendiğinde sözlü dil tarihinin milattan önceki dönemlere, yazılı dil tarihinin ise 7. yüzyıla (Çoyr/Çoyren Yazıtı) kadar dayandığı bilinmektedir. Böylesine geniş bir tarihsel süreç Türkçenin kültür bakımından da zenginleşmesine olanak sağlamıştır. Bu durum başta ana dili öğretimi olmak üzere yabancı dil olarak Türkçe öğretimini de etkilemektedir. Çünkü dilin önemli işlevlerinden biri olan kültür aktarımı, dil öğretimi sürecinde de etkili olmaktadır. Bir toplumun karakteristik kültürel değerlerinin ve özelliklerinin yeni nesillere çeşitli yollarla aktarılması olarak tanımlanan kültür aktarımının bir boyutunu da Somut Olmayan Kültürel Miras (SOKÜM) unsurları oluşturmaktadır. Bu çalışmanın amacı, yabancı dil olarak Türkçe ders kitaplarında yer alan somut olmayan kültürel miras unsurlarını incelemektir. Çalışmada nitel araştırma yöntemi çerçevesinde doküman incelemesine başvurulmuştur. Çalışma dokümanlarını Gazi Üniversitesi TÖMER tarafından yayımlanan yabancılar için Türkçe ders kitapları oluşturmaktadır. Dokümanlar tümdengelimsel analiz tekniği ile çözümlenmiştir. İncelenen ders kitaplarının tümünde SOKÜM öğelerine yer verildiği ancak okuma metni sayısı göz önünde bulundurulduğunda tüm kitaplarda SOKÜM unsurlarının oranının ortalama % 20 olduğu tespit edilmiştir. Ders kitaplarının düzeyleri ele alındığında ise temel düzeyde (A1-A2) 9, orta düzeyde (B1-B2) 10, ileri düzeyde (C1) ise 7 SOKÜM ögesi tespit edilmiştir. Yabancı dil olarak Türkçe ders kitaplarında 38 SOKÜM alt ögesinden yalnızca 13'üne yer verildiği

* Bu çalışma, 27-30 Nisan 2018 tarihinde Nevşehir'de gerçekleştirilen "X. Uluslararası Eğitim Araştırmaları Kongresi"nde sözlü olarak sunulan ve özet olarak yayınlanan bildiri temel alınarak hazırlanmıştır.

** Dr. Öğr. Üyesi, Erciyes Üniversitesi Eğitim Fakültesi, E-posta: gurkanmorali@gmail.com

*** Arş. Gör., Erciyes Üniversitesi Eğitim Fakültesi, E-posta: oner.galip@gmail.com

belirlenmiştir. Elde edilen sonuçlara göre yabancılar için Türkçe ders kitaplarında yer alan okuma metinlerinde SOKÜM öğelerine daha fazla yer verilmesi önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Somut olmayan kültürel miras, Kültürel miras, Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi, Ders kitabı, Doküman incelemesi.

INVESTIGATION OF INTANGIBLE CULTURAL HERITAGE ELEMENTS IN TURKISH COURSEBOOKS AS A FOREIGN LANGUAGE

ABSTRACT

When the historical background of Turkish is examined, it is known that the history of oral language dates back to the periods before Christ, and the written language history dates back to the 7th century (Çoyr/Çoyren Inscription). Such a large historical process has allowed Turkish to enrich in terms of culture. This situation affects Turkish teaching as a foreign language, especially in the mother tongue. Because culture transfer, which is one of the important functions of language, is also effective in the language teaching process. One dimension of cultural transmission, is the Intangible Cultural Heritage (ICH) elements. The aim of this study is to examine the intangible cultural heritage elements in Turkish coursebooks as a foreign language. In this study, document analysis was applied within the framework of qualitative research method. The study documents are prepared by Gazi University Turkish Language Learning, Research and Application Center. A1, A2, B1, B2 and C1 are the coursebooks for foreigners. The documents were analyzed by descriptive analysis technique. In all of the coursebooks examined, it was determined that ICH elements were included, but considering the number of reading texts, the ratio of ICH elements in all books was 20%. When the levels of the coursebooks are taken into consideration, 9 items are determined at the basic level (A1-A2), 10 levels at the intermediate level (B1-B2) and 7 at the advanced level (C1). From this point of view, it can be said that there is no obvious differentiation according to the levels of coursebooks in the number of ICH items. Only 13 of the 38 ICH sub-items were included in the Turkish coursebooks as a foreign language. According to the results, it is suggested that ICH elements should be included more in reading texts in Turkish coursebooks for foreigners.

STRUCTURED ABSTRACT

Introduction

Cultural transfer is one of the important aspects of teaching Turkish as a foreign language. Because it is not possible to think independently of language and culture. Language is the carrier of culture and culture has a key role in the meaning of language. There are many definitions of culture. "Considering the definition of dozens of cultures; it is a concept that covers many elements of a region, country or a community such as customs, lifestyles, handicrafts, historical assets,

which have been going on from past to present gen” (Diker & Deniz, 2017: 1). Culture, which is a multi-dimensional concept, is one of the leading elements in learning the target language especially in foreign language teaching process.

In the foreign language teaching process, cultural transfer is carried out through the teaching of cultural heritage elements. “Cultural heritage is everything that society experiences and produces from the past to the present” (Akcaoğlu, 2017: 6). Cultural heritage is divided into two: concrete cultural heritage and intangible cultural heritage (Oğuz, 2013; Ahmad, 2006).

Concrete cultural heritage includes all monuments, historical cities, historical buildings, archaeological sites, cultural areas and objects, or all kinds of movable cultural values (Bouchenaki, 2003; Yeşilbursa, 2013). Concrete cultural assets may include objects ranging from an arrowhead, a coin, an ancient city or the Great Wall of China.

The first and accepted definition in the literature on the intangible cultural heritage is found in the text of the Convention on the Protection of the Intangible Cultural Heritage (ICH), which was adopted by UNESCO at its 32nd General Conference held in Paris from 29 September to 17 October 2003. According to this definition, intangible cultural heritage means the practices, representations, narratives, information, skills, and related tools, instruments and cultural spaces (UNESCO, 2003) that communities, groups, and in some cases, individuals define as part of their cultural heritage.

In general, it is seen that the studies conducted in the field of ICH are mostly concentrated in Social Studies and Turkish Education (see also Turhan-Tuna and Saral, 2018). Among the dimensions of Turkish education, studies on ICH elements in Turkish as a foreign language are quite new and limited. The master's degree study conducted by Akcaoğlu (2017) within the Institute of Turkic Studies at Hacettepe University can be considered as one of the first. In the Akcaoğlu study (2017), on the list of UNESCO's Intangible Cultural Heritage of Humanity, as of April 2017, Turkey Yunus Emre Institute of Climate and seven representing the origin located at Ankara University TOMER has examined its presence in New Hittite Turkish education coursebooks. However, Akcaoğlu (2017) did not make an upper and lower categorization according to the tradition of handicrafts, oral traditions, narratives, social practices, rituals and feasts, knowledge and practices related to nature and the universe, in the context of the Convention on the Protection of Intangible Cultural Heritage. In this context, this research is important because it is one of the first studies in which Turkish coursebooks as foreign languages are examined according to ICH sub and upper themes. The aim of this study is to examine the intangible cultural heritage elements in Turkish coursebooks as a foreign language.

Method

This study was carried out within the framework of document analysis from qualitative research methods. “Document review covers the analysis of written materials containing information on the facts and events intended to be investigated” (Yıldırım & Şimşek, 2013: 217). According to Corbin and Strauss (2008), document analysis requires that

data be analyzed and interpreted in order to gain meaning and gain empirical knowledge, as in other qualitative research methods (cf. Bowen, 2009). In this context, document analysis can be used alone as a method in qualitative research (Yıldırım & Şimşek, 2013).

The documents of the study are composed of reading texts in the A1-C1 coursebooks for foreigners published by Gazi University Turkish Learning, Research and Application Center (TÖMER).

The documents were analyzed by deductive analysis technique. This analysis is carried out according to predetermined themes (Yıldırım & Şimşek, 2013). In the Convention on the Protection of Intangible Cultural Heritage (UNESCO, 2003), and in the study of Oğuz (2013), oral traditions and narratives, performing arts, social practices, rituals and feasts, knowledge and practices related to nature and the universe, handicrafts tradition The main themes were identified and descriptive analysis was performed under these themes.

Findings, Conclusions and Suggestions

In all of the coursebooks examined, it was determined that ICH elements were included, but considering the number of reading texts, the ratio of ICH elements in all books was 20%. Considering the fact that there are 104 reading texts in all of the coursebooks used in the study and only 26 ICH elements are included in this number of reading texts, this ratio is quite low.

When the levels of the coursebooks are taken into consideration, 9 items are determined at the basic level (A1-A2), 10 levels at the intermediate level (B1-B2) and 7 at the advanced level (C1). From this point of view, it can be said that there is no obvious differentiation according to the levels of coursebooks in the number of ICH items.

It was determined that the most of the ICH items were distributed under the heading of Oral Traditions and Narratives (f: 13), while the least distribution was realized in the category of Performing Arts (f: 3). In addition, 4 items (headers / themes) were included in the coursebooks, but no information was found under the Knowledge and Applications Related to Nature and Universe.

Based on the results, the number of ICH elements should be increased in the reading texts in Turkish coursebooks for foreigners. Furthermore, it can be suggested that the coursebooks to be prepared after this can be included in a balanced distribution according to the upper and lower levels of ICH and the levels of the books.

Keywords: Intangible cultural heritage, Cultural heritage, Teaching Turkish as a foreign language, Course book, Document analysis.

Giriş

Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminin önemli boyutlarından biri de kültür aktarımıdır. Çünkü dil ile kültürün birbirinden bağımsız düşünülmesi mümkün gözükmemektedir. Dil kültürün taşıyıcısı olduğu gibi kültür de dilin anlamlandırılmasında kilit bir role sahiptir. Kültürün birçok tanımı bulunmaktadır. “Sosyal ilimlerde kültür denince, bir topluluğun kendi hayati problemlerini çözmek

üzere denediği ve uzun yıllar içinde standart hâle getirdiği usuller ve vasıtalar anlaşılır” (Güngör, 1999: 68). Gökalp’e (2002: 35) göre “kültür, yalnız bir milletin din, ahlak, hukuk, akıl, estetik, dil, ekonomi ve teknikle ilgili yaşayışlarının uyumlu bir bütünüdür”. Kaplan’a (2006: 33) göre “kültür, maddi ve manevi her şeyi işlemek ve geliştirmek demektir”. “Onlarca farklı tanımlaması göz önüne alındığında kültür; bir bölgenin, ülkenin ya da bir topluluğun geçmişten günümüze kadar süregelen örf, adet, inanış, yaşam biçimleri, beslenmeleri, el sanatları, tarihi açıdan değere sahip varlıkları gibi birçok unsurunu kapsayan bir kavramdır” (Diker ve Deniz, 2017: 1). Çok boyutlu bir kavram olan kültür, özellikle yabancı dil öğretim sürecinde öğrencinin hedef dili öğrenebilmesinde başat unsurlardan biridir.

Yabancı dil öğretim sürecinde kültür aktarımı, kültürel miras unsurlarının öğretimi yoluyla gerçekleştirilmektedir. “Kültürel miras, toplumun geçmişten günümüze kadar deneyimlediği ve ürettiği her şeydir” (Akcaoğlu, 2017: 6). Kültürel miras ikiye ayrılmaktadır: Somut kültürel miras ve somut olmayan kültürel miras (Oğuz, 2013; Ahmad, 2006).

Somut kültürel miras, anıtlar, tarihi kentler, tarihi yapılar, arkeolojik sit alanları, kültürel alanlar ile objeler veya taşınabilir her türlü maddi kültürel değerlerin tamamını kapsamaktadır (Bouchenaki, 2003; Yeşilbursa, 2013). Somut kültürel miras varlıkları bir ok ucu, bir sikkeden, bir antik kente veya Çin Seddi büyüklüğüne kadar ki nesnelere kapsayabilir.

Somut olmayan kültürel mirasa ilişkin alanyazında ilk ve kabul gören tanım ise UNESCO’nun 29 Eylül - 17 Ekim 2003 tarihleri arasında Paris’te gerçekleştirdiği 32. Genel Konferans’ında kabul edilen “Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi” metninde yer almaktadır. Bu tanıma göre “somut olmayan kültürel miras, toplulukların, grupların ve kimi durumlarda bireylerin, kültürel miraslarının bir parçası olarak tanımladıkları uygulamalar, temsiller, anlatımlar, bilgiler, beceriler ve bunlara ilişkin araçlar, gereçler ve kültürel mekânlar” (UNESCO, 2003) anlamına gelmektedir.

Ito (2003) somut kültürel mirasın, özellikle anıt ve kentlerin, somut olmayan kültürel miras ile yakından ilişkili olduğunu, birbirinden ayrı düşünülemediğini ifade etmiştir. Bunu ise somut olmayan kültürün somut kültürel objeleri ürettiğini ifade ederek açıklamıştır. Bu açıdan bakıldığında somut kültürel mirasın yaratıcısı ve başlıca kullanıcısı olan birey ve toplumların değer attikler gelenek, görenek ve diğer uygulamalarını somut kültürel mirastan ayrı tutmak oldukça güçtür. Bu nedenle gerek kültürel miras çalışmalarında gerekse de eğitim-öğretim faaliyetlerinde kültürel mirasa yer verilirken somut kültürel miras kadar somut olmayan kültürel mirasa da yer verilmesi gerekir.

Türkiye’de eğitim alanyazınında SOKÜM ile ilgili çalışmaların (Kolaç, 2009; Kutlu, 2009) geçmişi yaklaşık on yıl öncesine dayansa da yaygınlaşması nispeten daha yeni bir durumdur. SOKÜM ile ilgili alanyazın incelendiğinde yapılan çalışmaların gerek çalışma alanı gerekse de yöntem açısından farklılık gösterdiği söylenebilir. Bu çalışmalar içinde SOKÜM ile ilgili ve doküman incelemesi yöntemiyle gerçekleştirilen çalışmalar da mevcuttur. Bunlardan doğrudan SOKÜM ile ilgili olan çalışmalardan Çengelci (2012) sosyal bilgiler öğretim programındaki; Gürkan (2015) sosyal bilgiler ders kitaplarındaki; Pehlivan (2015) ile Pehlivan ve Kolaç (2016) açık ve örgün eğitimde kullanılan sosyal bilgiler ders kitaplarında ve öğretim programındaki; Karakuş ve Çağlayan (2016) hayat bilgisi öğretim programı ve ders kitaplarındaki; Savaşkan (2016) ise ortaöğretim Türk Edebiyatı ders kitabı ve öğretim programındaki SOKÜM unsurlarını incelemişlerdir. Dolaylı çalışmalardan ise Okur (2013) Türkçe ders kitaplarındaki milli kültür ve folklorü; Ünal (2013) sosyal bilgiler ders ve çalışma kitaplarındaki halk kültürü öğelerini ve son olarak Çençen ve Akça-Berk (2014) ise sosyal bilgiler öğretim programlarındaki Türk halk kültürünü incelemiştir.

Genel olarak bakıldığında SOKÜM alanında yapılan çalışmaların daha çok Sosyal Bilgiler ve Türkçe Eğitimi’nde yoğunlaştığı görülmektedir (ayr. bkz. Turhan-Tuna ve Saral, 2018). Türkçe eğitiminin boyutları arasında yer alan yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde ise SOKÜM öğelerine yönelik çalışmalar oldukça yeni ve sınırlıdır. Akcaoğlu (2017) tarafından Hacettepe Üniversitesi Tıbbi Araştırmaları Enstitüsü bünyesinde gerçekleştirilen yüksek lisans çalışması bu konuda

ilklerden sayılabilir. Akcaoğlu (2017) çalışmasında UNESCO'nun hazırladığı İnsanlığın Somut Olmayan Kültürel Mirası listesinde, Nisan 2017 tarihi itibarıyla, Türkiye menşeli yer alan temsillerin Yunus Emre Enstitüsü Yedi İklim ve Ankara Üniversitesi TÖMER Yeni Hitit Türkçe öğretimi ders kitaplarındaki varlığını incelemiştir. Ancak Akcaoğlu çalışmasında Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi'nde geçen "sözlü gelenekler ve anlatımlar", "gösteri sanatları", "toplumsal uygulamalar, ritüeller ve şölenler", "doğa ve evrenle ilgili bilgi ve uygulamalar" ile "el sanatları geleneği" göre bir üst ve alt kategorilendirme yapmamıştır. Bu bağlamda bu araştırma, yabancı dil olarak Türkçe ders kitaplarının SOKÜM alt ve üst temalarına göre incelendiği ilk çalışmalardan olması dolayısıyla önem arz etmektedir.

Bu çalışmanın amacı, yabancı dil olarak Türkçe ders kitaplarında yer alan somut olmayan kültürel miras unsurlarını incelemektir. Bu amaç doğrultusunda çalışmada aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

Gazi TÖMER Yabancılar için Türkçe;

- a. A1 ders kitabında yer alan somut olmayan kültürel miras öğeleri nelerdir?
- b. A2 ders kitabında yer alan somut olmayan kültürel miras öğeleri nelerdir?
- c. B1 ders kitabında yer alan somut olmayan kültürel miras öğeleri nelerdir?
- ç. B2 ders kitabında yer alan somut olmayan kültürel miras öğeleri nelerdir?
- d. C1 ders kitabında yer alan somut olmayan kültürel miras öğeleri nelerdir?

e. A1-C1 ders kitaplarında yer alan somut olmayan kültürel miras öğeleri nasıl bir dağılım göstermektedir?

Yöntem

Araştırmanın Modeli

Bu çalışma, nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi çerçevesinde gerçekleştirilmiştir. "Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu ve olaylar hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsamaktadır" (Yıldırım ve Şimşek, 2013: 217). Corbin ve Strauss'a (2008) göre doküman incelemesi, tıpkı diğer nitel araştırma yöntemlerinde olduğu gibi anlam çıkarmak, anlayış kazanmak ve ampirik bilgi edinmek için verilerin incelenmesini ve yorumlanmasını gerektirmektedir (akt. Bowen, 2009). Bu bağlamda doküman incelemesi, bir yöntem olarak nitel araştırmalarda tek başına kullanılabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2013).

Çalışma Dokümanları

Bu çalışmanın dokümanlarını, Gazi Üniversitesi Türkçe Öğretim, Araştırma ve Uygulama Merkezi (TÖMER) tarafından yayımlanan Yabancılar için Türkçe A1-C1 ders kitaplarında yer alan okuma metinleri oluşturmaktadır. Çalışmada bu yayınevine ait dokümanların seçilme nedeni ise, Türkiye'de yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde en yaygın kullanılan üç setten biri olmasıdır (Toprak, 2011). Kitaplara ait tanımlayıcı bilgiler Tablo 1'de yer almaktadır.

Tablo 1: Kitaplara Ait Tanımlayıcı Bilgiler

Kitap İsmi	Düzy	Yayın Yılı	Basım	Yer	Okuma Metni Sayısı
Yabancılar için Türkçe A1	Temel	2014	6. Basım	Ankara	24
Yabancılar için Türkçe A2	Temel	2015	7. Basım	Ankara	20
Yabancılar için Türkçe B1	Orta	2014	4. Basım	Ankara	20
Yabancılar için Türkçe B2	Orta	2014	6. Basım	Ankara	20
Yabancılar için Türkçe C1	İleri	2014	6. Basım	Ankara	20

Verilerin Analizi

Dokümanlar tümdengelimsel (betimsel) analiz tekniği ile çözümlenmiştir. Bu analiz, önceden belirlenmiş temalara göre gerçekleştirilmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi'nde (UNESCO, 2003) geçen ve Oğuz'un da (2013) çalışmasında belirttiği “sözlü gelenekler ve anlatımlar”, “gösteri sanatları”, “toplumsal uygulamalar, ritüeller ve şölenler”, “doğa ve evrenle ilgili bilgi ve uygulamalar”, “el sanatları geleneği” ana temalar olarak belirlenmiş ve betimsel analiz bu temalar altında gerçekleştirilmiştir.

Bulgular

Bu bölümde araştırma dokümanı olan A1-C1 ders kitaplarından elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

Tablo 2: A1 Ders Kitabı Okuma Metinlerindeki SOKÜM Öğeleri

Metinler	Metinlerin İsmi	SOKÜM Alt Öğeleri	SOKÜM Üst Öğeleri	Sunum
1. Metin	Ben ve Arkadaşlarım	Selamlaşma Sözleri	Sözlü Gelenekler ve Anlatımlar	Dolaylı
20. Metin	Kapadokya Yolu	Yer Adları (Adlar)	Sözlü Gelenekler ve Anlatımlar	Dolaylı
21. Metin	Kutlama Mesajları	Bayramlar ve Özel Günler (Törenler, Kutlamalar ve Ritüelleri)	Toplumsal Uygulamalar, Ritüeller ve Şölenler	Dolaylı
15. Metin	Çok Yaşa	İyi Dilek Sözleri (Deyimler)	Sözlü Gelenekler ve Anlatımlar	Doğrudan

A1 ders kitabında yer alan 24 metnin 4'ünde SOKÜM öğelerine rastlanmıştır. “Ben ve Arkadaşlarım” adlı metinde sözlü gelenekler ve anlatımlar başlığı altında selamlaşma sözlerine yer verilmiştir. “Kapadokya Yolu” adlı metinde sözlü gelenekler ve anlatımlar başlığı altında yer adları tespit edilmiştir. “Kutlama Mesajları” adlı metinde toplumsal uygulamalar, ritüeller ve şölenler başlığı altında bayramlar ve özel günlere ait bilgiler yer almıştır. “Çok Yaşa” adlı metinde ise sözlü gelenekler ve anlatımlar başlığı altında iyi dilek sözleri yer almıştır.

Tablo 3: A2 Ders Kitabı Okuma Metinlerindeki SOKÜM Öğeleri

Metinler	Metinlerin İsmi	SOKÜM Alt Öğeleri	SOKÜM Üst Öğeleri	Sunum
1. Metin	Haberler	Güreş (Halk Sporları)	Toplumsal Uygulamalar, Ritüeller ve Şölenler	Dolaylı
7. Metin	Çömlekçilik Kursu	Çömlekçilik (Geleneksel Meslekler)	El Sanatları Geleneği	Dolaylı
8. Metin	Sudaki Resimler	Ebruculuk (Geleneksel Meslekler)	El Sanatları Geleneği	Doğrudan
11. Metin	Gezelim, Görelim	Yer Adları (Adlar)	Sözlü Gelenekler ve Anlatımlar	Doğrudan
20. Metin	Yedigöller	Yer Adları (Adlar)	Sözlü Gelenekler ve Anlatımlar	Doğrudan

A2 ders kitabında yer alan 20 metnin 5'inde SOKÜM öğelerine rastlanmıştır. “Haberler” adlı metinde toplumsal uygulamalar, ritüeller ve şölenler başlığı altında halk sporlarından güreşe dolaylı olarak yer verilmiştir. “Çömlekçilik Kursu” adlı metinde el sanatları geleneği başlığı altında geleneksel mesleklerden olan çömlekçilik dolaylı olarak yer almıştır. “Sudaki Resimler” adlı metinde el sanatları geleneği başlığı altında geleneksel mesleklerden ebruculuk ile ilgili bilgiler tespit edilmiştir. “Gezelim, Görelim” ve “Yedigöller” adlı metinlerde ise sözlü gelenekler ve anlatımlar başlığı altında yer adlarına yer verildiği belirlenmiştir.

Tablo 4: B1 Ders Kitabı Okuma Metinlerindeki SOKÜM Öğeleri

Metinler	Metinlerin İsmi	SOKÜM Alt Öğeleri	SOKÜM Üst Öğeleri	Sunum
3. Metin	Kitabın Hikâyesi	Deyimler	Sözlü Gelenekler ve Anlatımlar	Dolaylı
4. Metin	Batıl İnanç	Nazar (Törenler, Kutlamalar ve Ritüelleri)	Toplumsal Uygulamalar, Ritüeller ve Şölenler	Dolaylı
7. Metin	Bir Kilimi Okumak	Kilimcilik (Geleneksel Meslekler)	El Sanatları Geleneği	Doğrudan
13. Metin	Yunus Emre'ye Mektup	Kişi Adları (Adlar), Deyimler	Sözlü Gelenekler ve Anlatımlar	Dolaylı
17. Metin	Zümrüdüanka Kuşu	Efsaneler	Sözlü Gelenekler ve Anlatımlar	Doğrudan
18. Metin	Tuz Masalı	Masallar	Sözlü Gelenekler ve Anlatımlar	Doğrudan

B1 ders kitabında yer alan 20 metnin 6'sında SOKÜM öğelerine rastlanmıştır. "Kitabın Hikâyesi" adlı metinde sözlü gelenekler ve anlatımlar başlığı altında deyimlere dolaylı olarak yer verilmiştir. "Batıl İnanç" adlı metinde toplumsal uygulamalar, ritüeller ve şölenler başlığı altında nazar inancı dolaylı olarak yer almıştır. "Bir Kilimi Okumak" adlı metinde el sanatları geleneği başlığı altında geleneksel mesleklerden kilimcilik ile ilgili bilgiler tespit edilmiştir. "Yunus Emre'ye Mektup" adlı metinde sözlü gelenekler ve anlatımlar başlığı altında kişi adları ve deyimlerin varlığı belirlenmiştir. "Zümrüdüanka Kuşu" ve "Tuz Masalı" adlı metinde sözlü gelenekler ve anlatımlar başlığı altında SOKÜM unsuru olarak sırasıyla efsaneler ve masallar tespit edilmiştir.

Tablo 5: B2 Ders Kitabındaki Okuma Metinlerinde Yer Alan SOKÜM Öğeleri

Metinler	Metinlerin İsmi	SOKÜM Alt Öğeleri	SOKÜM Üst Öğeleri	Sunum
1. Metin	Güzel Sanatlar	Kişi Adları (Adlar)	Sözlü Gelenekler ve Anlatımlar	Dolaylı
9. Metin	Ankara'da Kültür Sanat	Karagöz, Orta Oyunu, Meddah ve Pantomim (Halk Tiyatrosu)	Gösteri Sanatları	Dolaylı
14. Metin	Eskici	Bilezik (Giyim-Kuşam ve Süslenme)	El Sanatları Geleneği	Dolaylı
15. Metin	Karagöz ve Hacivat	Karagöz (Halk Tiyatrosu)	Gösteri Sanatları	Doğrudan

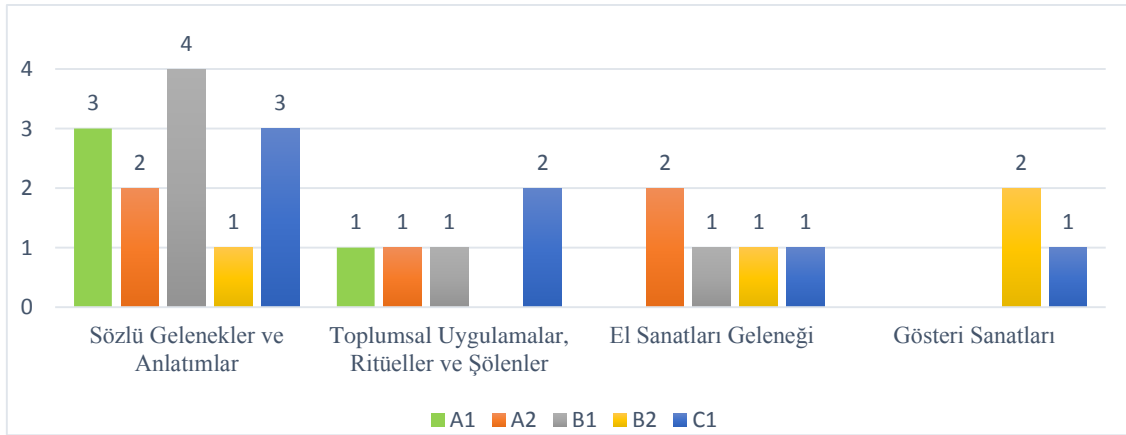
B2 ders kitabında yer alan 20 metnin 4'ünde SOKÜM öğelerine rastlanmıştır. "Güzel Sanatlar" adlı metinde sözlü gelenekler ve anlatımlar başlığı altında kişi adlarına dolaylı olarak yer verilmiştir. "Ankara'da Kültür Sanat" adlı metinde gösteri sanatları başlığı altında halk tiyatrosu unsurlarından karagöz, orta oyunu, meddah ve pantomim dolaylı olarak yer almıştır. "Eskici" adlı metinde el sanatları geleneği başlığı altında giyim-kuşam ve süslenme unsurlarından bilezikle ilgili bilgiler tespit edilmiştir. "Karagöz ve Hacivat" adlı metinde gösteri sanatları başlığı altında halk tiyatrosu ürünlerinden karagöze ait bilgilere yer verilmiştir. İlave olarak bu metinde usta kişilerden de bahsedilerek UNESCO'nun Yaşayan İnsan Hazine/Geleneğin Ustaları'na (Oğuz, 2008) da yer verilmiştir.

Tablo 6: C1 Ders Kitabındaki Okuma Metinlerinde Yer Alan SOKÜM Ögeleri

Metinler	Metinlerin İsmi	SOKÜM Alt Ögeleri	SOKÜM Üst Ögeleri	Sunum
1. Metin	Türk Mimarisinin Işığ	Yer Adları (Adlar), Hattatlık (Geleneksel Meslekler)	Sözlü Gelenekler ve Anlatımlar El Sanatları Geleneği	Dolaylı
3. Metin	Birlikte Eğleniyoruz	Bayramlar (Törenler, Kutlamalar ve Ritüelleri)	Toplumsal Uygulamalar, Ritüeller ve Şölenler	Doğrudan
4. Metin	Dünüyle Bugünüyle Dans ve Halk Oyunları	Zeybek (Halk Oyunları), Horon (Halk Oyunları)	Gösteri Sanatları	Dolaylı
13. Metin	Şiir Ülkesinin Mısralarında Gezinti	Halk Şiiri	Sözlü Gelenekler ve Anlatımlar	Dolaylı
17. Metin	Rüya	Rüya (Törenler, Kutlamalar ve Ritüelleri)	Toplumsal Uygulamalar, Ritüeller ve Şölenler	Doğrudan
20. Metin	Mecazlarla Örülen Dil: Türkçe	Yer Adları, Kişi Adları ve Lakaplar (Adlar) Deyimler ve Atasözleri	Sözlü Gelenekler ve Anlatımlar	Doğrudan

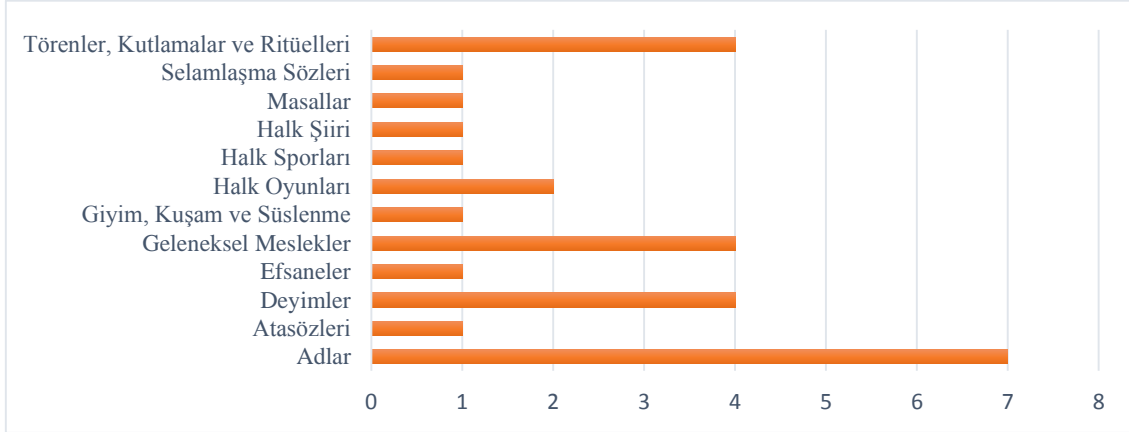
C1 ders kitabında yer alan 20 metnin 6'sında SOKÜM öğelerine rastlanmıştır. "Türk Mimarisinin Işığ" adlı metinde sözlü gelenekler ve anlatımlar ve el sanatları geleneği başlıkları altında yer adlarına ve hattatlığa dolaylı olarak yer verilmiştir. "Birlikte Eğleniyoruz" adlı metinde toplumsal uygulamalar, ritüeller ve şölenler başlığı altında bayramlar doğrudan yer almıştır. "Dünüyle Bugünüyle Dans ve Halk Oyunları" adlı metinde gösteri sanatları başlığı altında halk oyunlarından zeybek ve horon ile ilgili bilgiler tespit edilmiştir. "Şiir Ülkesinin Mısralarında Gezinti" adlı metinde sözlü gelenekler ve anlatımlar başlığı altında halk şiirinin varlığı belirlenmiştir. "Rüya" adlı metinde toplumsal uygulamalar, ritüeller ve şölenler rüya ile ilgili bilgiler tespit edilmiştir. "Mecazlarla Örülen Dil: Türkçe" adlı metinde sözlü gelenekler ve anlatımlar başlığı altında yer adları, kişi adları, lakaplar, deyimler ve atasözlerine ilişkin bilgiler bulunmuştur.

Şekil 1: A1-C1 SOKÜM Öğelerinin Dağılım Grafiği

Yukarıda yer alan Şekil 1'de SOKÜM öğelerinin (temaların) ders kitapları içerisindeki dağılımına yer verilmiştir. A1-C1 ders kitaplarında SOKÜM öğelerinin genel dağılımının değişkenlik gösterdiği söylenebilir. Buna göre incelenen ders kitaplarında tespit edilen SOKÜM unsurlarının yarısı (f: 13) Sözlü Gelenekler ve Anlatımlar başlığı altında toplanmaktadır. En az dağılım ise Gösteri Sanatları (f: 3) başlığı altındadır. Bunlar dışında Toplumsal Uygulamalar, Ritüeller ve Şölenler başlığı altında 5, El Sanatları Geleneği başlığı altında ise 5 SOKÜM öğesinin yer aldığı görülmüştür. Sözlü Gelenekler ve Anlatımlar başlığı altında B1 düzeyinde 4, A1 ve C1 düzeylerinde 3'er, A2 düzeyinde 2 ve B1 düzeyinde ise 1 SOKÜM öğesine rastlanmıştır. Toplumsal Uygulamalar, Ritüeller ve Şölenler başlığı altında C1 düzeyinde 2, A1, A2 ve C1 düzeylerinde 1'er SOKÜM öğesi tespit edilmiştir. El Sanatları

Geleneği başlığı altında A2 düzeyinde 2, B1, B2 ve C1 düzeylerinde ise 1'er SOKÜM ögesine rastlanmıştır. Son olarak Gösteri Sanatları başlığı altında ise B2 düzeyinde 2 ve C1 düzeyinde 1 SOKÜM ögesi tespit edilmiştir. Ders kitaplarında somut olmayan kültürel mirasın 5 ögesinden 4'üne rastlanırken 1'ine (Doğa ve evrenle ilgili bilgi ve uygulamalar) rastlanılmamıştır. Aşağıda yer alan Şekil 2'de ise SOKÜM alt öğelerinin ders kitapları içerisindeki dağılımına yer verilmiştir.

Şekil 2: A1-C1 SOKÜM Alt Öğelerinin Dağılım Grafiği

Şekil 2'ye göre somut olmayan kültürel mirasın 38 alt ögesinden 13'üne ders kitaplarında rastlandığı görülmektedir. En sık rastlanan SOKÜM alt ögesi Adlar (f: 7) olurken, onu Deyimler (f: 4), Geleneksel Meslekler (f: 4), Törenler, Kutlamalar ve Ritüelleri (f: 4), Halk Oyunları (f: 3) takip etmektedir. Bunlara ek olarak Atasözleri, Efsaneler, Giyim Kuşanma ve Süslenme, Halk Sporları, Halk Şiiri, Masallar ve Selamlaşma Sözleri ise ders kitaplarında birer kez yer aldığı görülmektedir.

Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Yabancı dil olarak Türkçe ders kitaplarında yer alan somut olmayan kültürel miras unsurlarını incelemek amacıyla Gazi Üniversitesi Yabancılar için Türkçe A1, A2, B1, B2 ve C1 ders kitaplarının incelendiği bu çalışmadan aşağıdaki sonuçlar elde edilmiştir.

İncelenen ders kitaplarının tümünde SOKÜM öğelerine yer verildiği ancak okuma metni sayısı göz önünde bulundurulduğunda tüm kitaplarda SOKÜM unsurlarının oranının ortalama %20 olduğu tespit edilmiştir. Çalışmada kullanılan ders kitaplarının tamamında 104 okuma metninin olduğu göz önüne alındığında ve bu sayıda okuma metni içerisinde yalnızca 26 SOKÜM unsurunun yer alması, bu oranın yeterli olmadığını düşündürmektedir. Güven (2018) de benzer bir sonuca ulaşmış ve farklı yabancı dil olarak Türkçe kitaplarında da SOKÜM unsurlarının yeterli düzeyde olmadığını belirtmiştir. Okur ve Keskin (2013) ile Demir (2014) yabancılar için hazırlanan farklı yayınevlerine ait Türkçe eğitimi ders kitaplarındaki kültürel öğeleri, Akcaoğlu (2017) ise Türkiye'nin SOKÜM listesinde yer alan unsurlarının ders kitaplarındaki durumunu inceledikleri çalışmalarda da bu yetersizliğe dikkat çekilmiştir. Hâlihazırda yapılan diğer çalışmalar ve bu çalışma bundan sonra hazırlanacak yabancılar için Türkçe ders kitaplarında SOKÜM unsurlarına daha planlı ve daha sık verilmesine dikkat çekilmesini hedeflemiştir.

Ders kitaplarının düzeyleri ele alındığında ise temel düzeyde (A1-A2) 9, orta düzeyde (B1-B2) 10, ileri düzeyde (C1) ise 7 SOKÜM ögesi tespit edilmiştir. Buradan hareketle SOKÜM öğelerinin sayısında ders kitaplarının düzeylerine göre bariz bir farklılaşma görülmediği söylenebilir. Fakat bilindiği üzere ders kitaplarının düzeyleri arttıkça içeriğinde daha ayrıntılı bilgilere yer verilmektedir. Dolayısıyla yabancılar için Türkçe ders kitaplarının düzeyi arttıkça kültür hakkında daha detaylı

bilgilere yer verilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda ise ders kitaplarının düzeyi arttıkça SOKÜM öğelerinin nitelik ve niceliğinin de artması beklenmektedir (Okur ve Keskin, 2013).

SOKÜM öğelerinin en fazla Sözlü Gelenekler ve Anlatımlar (f: 13) başlığı altında dağılım gösterdiği, en az dağılımın ise Gösteri Sanatları (f: 3) kategorisinde gerçekleştiği tespit edilmiştir. Ayrıca 5 SOKÜM ögesinden (başlıklar/temalar) 4'üne ders kitaplarında yer verildiği ancak Doğa ve Evrenle İlgili Bilgi ve Uygulamalar ögesi altında ise hiçbir unsura yer verilmediği tespit edilmiştir. Ders kitaplarında Sözlü Gelenekler ve Anlatımlar başlığı altındaki öğelere diğerlerine göre daha sık rastlanması beklendiği bir durumdur. Çünkü Türkçe öğretiminde kullanılan birçok edebî unsur (Atasözü, Deyim, Masal, Hikâye, Şiir, Fıkra, Efsane vb.) bu başlık altında yer almaktadır. Ancak Doğa ve Evrenle İlgili Bilgi ve Uygulamalar başlığı altında bulunan 14 alt öğeden (Mitik, şamanik, kozmogonik, eskatolojik halk inanışları, Dünya ve Evren'in yaratılışı ile ilgili bilgi ve inanışlar, Kıyamet, Halk takvimi ve meteorolojisi, Halk mimarisi, Halk ekonomisi, Halk tarım ve hayvancılığı, Halk mutfağı vb.) hiçbirine rastlanılmaması beklenmedik bir durumdur. Çünkü Türk kültüründe gerek dini gerekse de kültürel anlamda birçok inanış ve uygulamaların (ayr. bkz. Çobanoğlu, 2003) ve tüm bunların günlük yaşam ve edebî ürünlere yansıdığı bilinmektedir. Bu nedenle ders kitaplarında Doğa ve Evrenle İlgili Bilgi ve Uygulamalar başlığı altında öğelere yer verilmemesi bir eksiklik olarak ifade edilebilir.

Yabancı dil olarak Türkçe ders kitaplarında 38 SOKÜM alt ögesinden yalnızca 13'üne yer verildiği belirlenmiştir. 38 SOKÜM alt ögesinin de kendi içinde farklı alt unsurlardan meydana geldiği de düşünüldüğünde bu sayının yeterli olmadığı söylenebilir.

Elde edilen sonuçlara göre yabancılar için Türkçe ders kitaplarında yer alan okuma metinlerinde SOKÜM öğelerine daha fazla yer verilmesi önerilmektedir. SOKÜM öğelerine yer verilirken farklı öğelerin kullanılmasına dikkat edilmelidir. Çünkü farklı kültürel öğelerin kullanılması, yabancı dil olarak Türkçe ders kitaplarının kültürel içeriğinin zenginleşmesine ve Türk kültürünün bağlam yoluyla tanıtımına daha iyi hizmet edebilir. Ayrıca bundan sonra hazırlanacak ders kitaplarında SOKÜM üst ve alt öğelerine, kitapların düzeylerine göre dengeli bir dağılım gözetilerek yer verilmesi dikkate alınabilir.

KAYNAKÇA

- Ahmad, Y. (2006). "The scope and definitions of heritage: from tangible to intangible". *International Journal of Heritage Studies*, 12(3): 292-300.
- Akcaoğlu, C. (2017). *Somut olmayan kültürel miras ve yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde kullanımı*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Bouchenaki, M. (2003). The Interdependency of the tangible and intangible cultural heritage. ICOMOS 14th General Assembly and Scientific Symposium, 27-31 October 2003, Victoria Falls, Zimbabwe. 23.09.2018 tarihinde <https://www.icomos.org/victoriafalls2003/papers/2%20-%20Allocution%20Bouchenaki.pdf> adresinden erişildi.
- Bowen, G. A. (2009). "Document analysis as a qualitative research method". *Qualitative Research Journal*, 9(2): 27-40.
- Karakuş, C. ve Çağlayan, K. T. (2016). "Hayat bilgisi öğretim programında ve ders kitaplarında somut olmayan kültürel mirasın yerinin incelenmesi". *The Journal of Academic Social Science Studies*, 45: 393-405.
- Çençen, N. ve Akça-Berk, N. (2014). "İlköğretim 6. ve 7. sınıf sosyal bilgiler programlarında Türk halk kültürü öğelerinin yeri ve önemi". *e – Kafkas Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 1(3): 13-25.
- Çengelci, T. (2012). "Sosyal bilgiler öğretim programında somut olmayan kültürel mirasın yeri".

- Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25(1): 185-203.
- Çobanoğlu, Ö. (2003). *Türk halk kültüründe memoralatlar ve halk inançları*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Demir, D. (2014). “Yabancı dil olarak Türkçe öğretim kitaplarının kültürel içeriği”. *Hacettepe Üniversitesi Yabancı Dil Olarak Türkçe Araştırmaları Dergisi*, 1: 53-61.
- Diker, O. ve Deniz, T. (2017). *Coğrafya ve tarih perspektifinden somut kültürel miras ve Türkiye*. Ankara: Pegem Akademi.
- Gökalp, Z. (2002). *Türkçülüğün esasları* (4. bs.). İstanbul: Toker Yayınları.
- Güngör, E. (1999). *Türk kültürü ve milliyetçilik* (14. bs.). İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Gürkan, B. (2015). *Sosyal bilgiler ders kitaplarının somut olmayan kültürel miras açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Güven, A. Z. (2018). Yabancılara Türkçe öğretimi kitaplarında somut olmayan kültürel miras unsurlarının yeri ve kullanımı. *International Journal of Language Academy*, 6(1): 369-378.
- Ito, N. (2003). Intangible cultural heritage involved in tangible cultural heritage, ICOMOS 14th General Assembly and Scientific Symposium, 27-31 October 2003, Victoria Falls, Zimbabwe. 23.09.2018 tarihinde <https://www.icomos.org/victoriafalls2003/papers/A3-2%20-%20Ito.pdf> adresinden erişilmiştir.
- Kaplan, M. (2006). *Kültür ve dil* (22. bs.). İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Kolaç, E. (2009). “Somut olmayan kültürel mirası koruma, bilinç ve duyarlılık oluşturmada Türkçe eğitiminin önemi”. *Millî Folklor*, 21(82): 19-31.
- Kutlu, M. M. (2009). “Somut olmayan kültürel mirasın korunmasında eğitime yönelik ilk adım: Halk kültürü dersi”. *Millî Folklor*, 21(82): 13-18.
- Oğuz, M. Ö. (2008). “Unesco ve geleneğin ustaları”. *Millî Folklor*, 20(77): 5-10.
- Oğuz, M. Ö. (2013). *Somut olmayan kültürel miras nedir?* Ankara: Geleneksel Yayıncılık.
- Okur, A. (2013). “Millî kültür ve folklorun Türkçe ders kitapları aracılığıyla aktarımı”. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(11): 877-901.
- Okur, A. ve Keskin, F. (2013). “Yabancılara Türkçe öğretiminde kültürel öğelerin aktarımı: İstanbul yabancılar için Türkçe öğretim seti örneği”. *International Journal of Social Science*, 6(2): 1619-1640.
- Pehlivan, A. (2015). *Açık ve örgün eğitim sosyal bilgiler ders kitapları ve öğretim programında somut olmayan kültürel miras öğelerinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Pehlivan, A. ve Kolaç, E. (2016). “Açık-örgün eğitim sosyal bilgiler ders kitapları ve öğretim programında somut olmayan kültürel miras öğeleri”. *Turkish Studies*, 11(19): 655-670.
- Savaşkan, V. (2016). “Ortaöğretim Türk edebiyatı program ve ders kitaplarının somut olmayan kültürel miras öğeleri açısından incelenmesi”. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(2): 1302-1323.
- Toprak, F. (2011). “Yabancılara Türkçe öğretimi kitaplarındaki okuma parçaları ve diyaloglar üzerine bir değerlendirme”. *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 29: 11-24.
- Turhan-Tuna, S. ve Saral, E. (2018). “Somut olmayan kültürel mirasın korunması bağlamında Türkiye’de eğitim alanında yapılan bilimsel çalışmalar üzerine bir bibliyografya denemesi”.

MSKU Eğitim Fakültesi Dergisi, 5(1): 68-78.

UNESCO (2003). Somut olmayan kültürel mirasın korunması sözleşmesi. 13.09.2018 tarihinde <https://ich.unesco.org/doc/src/00009-TR-PDF.pdf> adresinden erişilmiştir.

Ünal, F. (2013). “İlköğretim sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan halk kültürü öğelerinin değerlendirilmesi”. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(14): 611-641.

Yeşilbursa, C. C. (2013). “Altıncı sınıf öğrencilerinin somut kültürel mirasa yönelik görüşleri”. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 21(2): 405-420.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.